

Planlı Dönemler İtibariyle Türkiye’de Kalkınma Çalışmaları İle Kırsal Kalkınma Arasındaki İlişki

Adem AKALIN
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
ademakalin1408@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8156-8308

Araştırma Makalesi

DOI:...

Geliş Tarihi: 09/03/2021

Kabul Tarihi: 10/03/2021

Atf Bilgisi

Akalin, A. (2021). Planlı Dönemler İtibariyle Türkiyede Kalkınma Çalışmaları İle Kırsal Kalkınma Arasındaki İlişki, *Ahi Evran Akademi*, 2(1), 32-39

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; planlı dönemler itibariyle Türkiye’deki kalkınma çalışmaları ile kırsal kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1963 yılında başlanan kalkınma çalışmalarının planlanan kalkınma dönemi bağlamında alınan kararlar ve uygulamalar tartışılmıştır. Planlı kalkınma ile kırsal alanlar öne çıkmış ve ülke ekonomisinin temeli olan tarım büyük önem kazanmıştır. 1963 yılında imar çalışmaları kapsamında planlanan döneme geçişle birlikte hazırlanan beş yıllık imar planları incelenmiş ve önceliklendirilen bölgeler, konular ve alanlar ile planların uygulanmasında karşılaşılan sorunlar bu planlara dahil edilmiştir. Uygulanan beş yıllık kalkınma planlarında kalkınmanın öncelikle az gelişmiş bölgelere ve kırsal alanlara bağlı olduğu görülmektedir. Ayrıca kırsal kesimde kalkınmayı hızlandıracak modeller belirlenmiş ve kalkınma planlarında uygulanmıştır.

Anahtar Kelime: Kalkınma, Plan, Kırsal Kalkınma

Planned Development Working with Turkey as Periods in Relationship Between Rural Development

ABSTRACT

The aim of this study is; periods are planned to examine the relationship between rural development and development as development work in Turkey. In this study, the decisions taken in the context of planned development period of 1963 years of development work have been discussed by the Republic of Turkey and applications. With planned development, rural areas came to the fore and agriculture, which is the basis of the country's economy, has gained great importance. The five-year development plans prepared with the transition to the period planned within the scope of development studies in 1963 were examined and the regions, subjects and areas prioritized and the problems encountered in the implementation of the plans were included in these plans. In the five-year development plans implemented, it is seen that development primarily depends on underdeveloped regions and rural areas. In addition, models that will accelerate the development in rural areas have been determined and implemented in development plans.

Keywords: Development, Plan, Rural Development

Giriş

1923 yılında temeli atılan Türkiye Cumhuriyeti’nin tam bağımsız olarak varlığını devam ettirebilmesi için sağlam ve güçlü bir ekonomiye ihtiyacı vardı. Büyütülmesi istenilen Türkiye ekonomisinde, yetersiz olan kaynakların amacı dışında kullanılmadan ülkenin büyüme ve kalkınma amacına uygun olarak kullanılması, planlı kalkınmayı ön plana çıkarmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından ülkenin nüfusunun % 80’e yakın kısmı tarımsal faaliyetler ile geçimini sağlamakta, tarım alanlarının büyük bir kısmı kullanılmamakta, tarım çağ dışı araç ve gereçler ile yapılmakta ve tarımsal üretim yapan çiftçinin üzerinden çok ağır vergiler bulunmakta idi. Ülkenin iktisadi olarak büyüme sağlayabilmesi ve ekonomik bağımsızlığı sağlayabilmesi için radikal adımların atılmasına ihtiyaç vardı. Bunun için Osmanlıdan kalan işlevini yitirmiş bazı kurumlar kapatıldı, çiftçiden alınan aşar vergisi kaldırıldı, 1923-1938 yılları arasında çiftçiye bedelsiz olarak toprak dağıtımı yapıldı ve 1923 yılında İzmir İktisadi Kongresi toplandı.

Üzerinden aşar vergisi yükü kaldırılan çiftçi üretim yapma noktasında atılım yaparak üretilen ürünlerin işlenmesi noktasında sanayileşmeyi ön plana çıkardı. Türkiye ekonomisini planlayarak büyütme düşüncesi ilk olarak 1933 yılında yapılan sanayi planları ile başlamıştır. 1929 yılında dünyada yaşanan

ekonomik krizle birlikte 1933-1937 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış ve plan ile devletin yardımı ile sanayi alanında yapılacak olan kalkınma atılımı hedeflenmiştir.

1938-1943 yılları arasında uygulanmak istenilen İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı 2.Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle uygulanmaya konulmadan kaldırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin akabinde içerik olarak birbirinden farklı yaklaşımları olan kalkınma planları yürürlüğe konmak istense de 1960 yılına kadar geçen zamanda planlı ekonomiye geçme denemeleri olumsuz sonuçlanmıştır. 1960 yılında Türkiye'de Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurularak faaliyet geçirilmesinden sonra ekonomik kalkınma alanında yeni bir dönem açmış ve alınan kararlar ve uygulanacak politikalarda ışık tutmuştur.

Gürçubuk ve diğerlerine göre (2016) Türkiye'de kırsal kalkınma çalışmalarının Cumhuriyetin ilanından sonra başladığı, Cumhuriyet'in ilanının akabinde ülke genelinde, tarım alanında ve kırsal kesimde kalkınma isteklerinin kendisini göstermeye çalıştığı, ancak nüfusun yoğun kesiminin kırsal alanda yaşaması ve ülke ekonomisinin tarıma dayalı olması nedeniyle kırsal alana verilen önem artmıştır.

Türkiye ekonomisinin 1960 yılından sonra planlı döneme geçmesiyle birlikte uygulanan planlara dayalı olarak kalkınma düzeyinin hızla büyüdüğü görülmüştür.

Türkiye'de Sanayi Planları Dönemi (1923-1963)

Birinci Dünya Savaşı neticesinde Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasından sonra Mustafa Kemal ATATÜRK ve arkadaşları tarafından 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin tam ve bağımsız bir devlet olabilmesi için en öncelik verdiği alan ekonomik büyüme olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin istenilen ekonomik büyüme ve bağımsızlığı yakalayabilmesinin kalkınma hızını yükseltmesine bağlı olduğunu bilmekteydi. 1923 yılından 1938 yılına kadar geçen süre içinde Türkiye Ekonomisi yeniden planlamış ve tüm ülke geneline uygulanan bir plan ile büyümek amaçlanmıştır.

Tüm Dünyada 1929 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucu Türkiye ekonomisinin de yapısını bozmuş, ithalat, ihracat dengesi bozulmuş ve bunun sonucu olarak tarım ürünlerini satın alma gücü azalmıştır.

Türkiye'de 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı her ne kadar yürürlüğe konulmuş olsa da, etki alanı bakımından tüm sektörleri içine alan daha kapsamlı ve daha geniş bir uygulama alanı olan kalkınma planına İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra uygulamaya konulmuştur.

Her ne kadar kalkınmaya katkısı olduğu söylenen Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'ndan 2 yıl sonra İkinci Planı'nın çalışmalarına başlanmış ve 1937 yılında uygulanmaya konulmuştur. Yapılan bu plan ile devletin himayesi ve yardımıyla milli sermayenin artırılması amaçlanmıştır. Planın uygulamaya konmasından kısa bir süre sonra ikinci dünya savaşının başlaması nedeniyle istenilen nitelikte katkı sağlamamış ve uygulanamamıştır. İkinci dünya savaşının sonucu olarak dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizin ekonomisinde de daralma, enflasyon, fiyatlar, kar hadleri gibi konularda artışa neden olmuştur.

Planlı kalkınma fikrini realize edebilmek ve yapılacak sınıai yatırımlarını plan ve programlar çerçevesinde gerçekleştirebilmek için 1960 yılında Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş ve bu kuruluş 1961 Anayasası içerisinde de yer almıştır (Zeytinoğlu, 1970:300).

Türkiye'de 1963 yılından itibaren kalkınma çalışmaları kapsamında planlı döneme geçilmiş ve devam eden yıllarda hazırlanan planlar doğrultusunda hareket edilmiştir. Hazırlanan bu planlardan;

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1963-1967 yılları arasında ortana konan Birinci (BYKP)'nda; öncelik verilen hususlar arasında, bölgeler arası adaletsizliğin önlenmesi, köyden şehre göç etmenin önüne geçilmesi, kamu tarafından

elde edilen gelirlerin adaletli bir şekilde dağıtımının yapılması ve kaynakların verimli ve ihtiyaç duyulan alanlarda kullanılması olarak söylenebilir.

Bu plan ile; bölge planlaması kavramı dünyada ve Türkiye’de yeni bir olgu olduğu ve bu alanda kendine özgü bir çalışma yapılması gerektiği öğrenilmiş, bu nedenle de öncelikle bölge planlaması kavramı ile ilgili olarak en başta yapılması gereken kararlar alınmış ve ülkenin bazı bölgelerinde test çalışması yapılmıştır. Ayrıca, uygulamada planın etkilerini ölçmek için çeşitli bölgelerin verilerini içeren durumlarını gösteren bilgiler alınarak indeksleme çalışmaları yapılmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1968-1972 yılları arasında ortaya konan İkinci BYKP’nda; kentleşme konusunu ön plana çıkarmıştır. Uygulamaya konulan plan ile şehirleşme konusunda hızla yaşanan artışa değinilmiş ve bunun ilerleyen dönemlerde sorun yaratacağı belirtilerek, şehirlerde dengeli yerleşim hususunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi istenmiştir. Birinci BYKP döneminde başlatılan pilot projeler ve denemelerin, bölgelerin gelişmesine ve değişmesine katkı sağladığı, bölgelerde yaşayan insan topluluklarının daha iyi tanınması ve bu toplulukların sosyal ve beşeri ihtiyaçlarının sağlanması durumunda bölgeler açısından ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünü sağlamada katkı sağlamıştır.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- Bölgelerarası adaletsizliği giderebilmek için hizmetlerden yeteri kadar yararlanamayan bölgelere hizmet yatırımlarını yaparak daha geniş kitlelere ulaşmak ve geri kalmış bölgelerin büyümesinde öncülük etmek.
- Kamu yatırımlarını az gelişmiş bölgelere yoğunlaştırmak.
- Kentleşmeye önem verilecek ve artan nüfus sayesinde ekonomik büyüme konusunda ivme kazanılacak.
- Tüm dünyada gelişen teknolojinin ülkemizde de uygulama alanı bulmasında öncülük etmek.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1973-1977 yılları arasında ortaya konan Üçüncü BYKP; Kalkınmada Öncelikli Yörelere cümlesine yer verilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Kalkınmada öncelikli yörelere ile kalkınma planlarının yörelere gelişme potansiyelleri göz önüne alınarak, uzun dönemli kalkınmasının sağlanması hedeflenmiştir.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- İllerin doğal ve beşeri kaynakları göz önüne alınarak gelişmişlik sıralaması yapılacak,
- Kalkınmanın ilk adımının sanayi çalışmalarını tüm ülke geneline yayma olarak belirlenmiş ve kalkınmada öncelikli olarak belirlenen yörelere sanayi yatırımlarını teşvik etmek olarak belirlenmiş,
- Alınan tüm kararların ve uygulanan politikaların kalkınmada öncelikli yörelere sorunlarını çözmede yeterli olmadığı, bunun için alınan tüm kararlarda ve uygulanan politikalarda aksaklığa mahal vermeyecek şekilde ek kararlar alınmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1979-1983 yıllarını arasında ortaya konan Dördüncü BYKP’nda; Daha önceki planlarda yer alan kalkınmada öncelik verilen yörelere uygulaması yine benimsenmiştir. Bu planda yer alan en önemli

husus olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin gelişmesi ve kalkınmasına ışık tutacak olan (GAP) projesinin uygulamaya koyulacağı belirtilmiştir. Planda yer alan bir diğer husus ise sanayi yatırımlarının ülke geneline yayılması için gerekli alt yapı ve mekânsal çalışmaların tamamlanmasının akabinde yatırımcıların teşvik edilmesi olmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1985-1989 yılları arasında ortaya konan Beşinci BYKP'nda; daha önceki kalkınma planlarında yer alan öncelikli yöreler uygulamasına devam edilmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine öncelik verilerek bu bölgelerin geri kalmışlıktan kurtulması gerekli yatırımları almasının sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca az gelişmiş bölgelerde yatırımları teşvik etmek için devlet tarafından kredi kullanılması, vergi-resim-harç istisnası uygulanmış ve böylelikle yatırımlar teşvik edilmiştir.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- Kalkınmada Öncelikli Yörelere öncelik verilerek kalkındırılmasının sağlanması ve bu sayede diğer bölgeler ile arasındaki farkın kapatılması amaçlanmıştır.
- Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak olan sanayi yatırımları ile birlikte o bölgelerin kaynakları kullanılarak ileri yönde atılımlar gerçekleştirilecek ve bu sayede geri kalmış bölgelerin kalkınması hedeflenmiştir.
- Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Büyük büyük yatırımların yanında küçük ölçekli ve emeğin olduğu sanayi alanlarında uygulanmak istenilen projeler de teşvik edilecektir.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde coğrafik olarak yakın olan Ortadoğu bölgesine ithal edilmek üzere mal ve hizmet üretimi yapılması teşvik edilecektir.
- Devlet tarafından oluşturulan fonlardan destek sağlanacaktır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

1990-1994 yılları arasında ortaya konan Altıncı BYKP'nda; bölgesel gelişme kavramı kullanılmış ve bölgesel planlama deyimini kullanımını yitirmiştir. Uygulanan planda yapılan çalışmaların temel amacı olarak bölgelerde yaşayan kitlelerin refah düzeyini artırmak olarak belirlenmiştir. Bu planda ayrıca Avrupa yer alan uygulamalar örnek alınarak ülkemizde uygulamaya konulmak istenmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde öncelikli olmak üzere Organize Sanayi Bölgelerinin kurularak yatırımlar teşvik edilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1996-2000 yılları arasında ortaya konan Yedinci BYKP'nda; daha önden uygulamaya konulan tüm planların yeteri kadar uygulama alanı bulmaması nedeniyle bölgeler arasındaki kalkınma dengesizliğine çözüm olmamıştır. Uygulanan planda, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu belgeleri daha önceki planda olduğu gibi öncelik verilen konular arasında yer almıştır. Bu bölgelerin geri kalmışlığının nedeni olarak ise özellikle bazı illerde görülen terör olayları neden olmuştur. Terör örgütü tarafından yapılan eylemlerin toplumda huzursuzluğa yol açtığı, yeni yapılan ve halen devam eden yatırımlara yönelik olarak eylemler yapılması nedeni ile yatırımların engellediği görülmüştür. Yukarıda belirtilen hususlara ek olarak bu bölgede yaşana insanların nitelikli olmayışı ve Pazar sorunun yaşanması bölgedeki diğer sorunlar olarak sıralanmaktadır. Bu plan ile ilk defa sürdürülebilir kalkınma ifadesine yer verilmiş ve sürdürülebilir kalkınmanın, tüm ülkeyi içine alması ve bölgelerarası gelişmişlik düzeyleri farkını en aza indirmek olduğu belirtilmiştir.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli bölgeler olmak üzere bu yerlerin kaynakları ve gelişme potansiyellerine göre bölgesel gelişme projeleri hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde terör eylemleri nedeniyle zarar gören yatırımlar için Onarım Projesi hazırlanacak ve bu sayede istihdam konusunda da önemli bir adım atılmış olacaktır.
- Bölgede yetişen tarım ürünlerinin işlenmesi için tesislerin kurulmasını sağlamak.
- GAP Projesi ile ilgili olarak yapılan çalışmalara hız verilerek zamanında tamamlanması sağlanacak.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

2001-2005 yılları arasında ortaya konan Sekizinci BYKP'nda; yer alan en önemli gelişme Doğu Anadolu Projesi uygulanacağı ve bunun yanında diğer bölgeler içinde bu şekilde projeler hazırlanacağı belirtilmiştir.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- Sanayi alanında yeni bölgeler oluşturularak uzmanlaşma sağlanacak ve maddi olarak desteklenecek.
- Sanayi alanında organize sanayi ile birlikte, orta boy ve küçük sanayi işletmeleri desteklenecek ve örnek sanayi siteleri oluşturulacak.
- 2010 yılına kadar GAP projesi bitirilmesi hedeflenmiştir.
- Doğu Anadolu Bölgesi için hazırlanan DAP projesi, önceden belirtilen kurallar ve planlar doğrultusunda uygulamaya koyulacaktır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı

2007-2013 yıllarını arasında ortaya konan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ise; bölgesel kalkınma araçlarına dikkat çekilerek bu araçlar arasında yer alan yenilik, AR-GE, girişimcilik, yeni sanayi odakları, kümelenmeler, network, üniversite-sanayi işbirliği ve girişim sermayesi üzerinde durularak geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bölgesel gelişme konusundaki amaçlar ve uygulanacak politikalar olarak, kırsal alanların kalkınması, yerel kaynakların kullanımının ve araştırılmasının yaygınlaştırılması, uygulanacak politikaların merkezi olarak belirlenmesi ve bölgelerin dinamiklerinin etkin olarak kullanılması hususlarına yer vermiştir. Ayrıca bu dönemde Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Kırsal Kalkınma Planı ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi olmak üzere 3 adet önemli belge düzenlenmiştir.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- Ulusal düzeyde bölgesel gelişme strateji belirlemek için tüm kurum ve kuruluşlarla eşgüdümü sağlamak,
- Öncelikli olarak az gelişmiş bölgeler olmak üzere büyüme potansiyeli yüksek yerleri cazibe merkezi haline getirmek ve buraların alt yapı sorunları ortadan kaldırmak.
- Kalkınmada öncelikli bölgelerde üretim yapan, rekabetçi ve istihdam yaratan önder sektörler seçilerek ve büyümesi sağlanacaktır.

- Girişimciliğin desteklenmesi amacıyla tüm bölgelerde eğitimlerin düzenlenerek gerekli bilgilendirmenin yapılması.
- Bölgelerin öz kaynakları göz önüne alınarak üretimin teşvik edilmesi bu alanda uzmanlaşmanın sağlanması.
- Önder sektörler öncülüğünde bölgelerde yer alan işletmelerin desteklenmesi sağlanacaktır.

Onuncu Kalkınma Planı

2014-2018 yılları arasında ortaya konan Onuncu Kalkınma Planı, toplumun yüksek refah seviyesine ulaşmasını amaçlayan, yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlayan, ülkemizin potansiyelini, bölgesel dinamikleri ve insanımızın yeteneklerini harekete geçirerek kalkınma sürecinin hızlandırılması. Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum başlığı altında insan için ve insanla beraber kalkınma yaklaşımının hayata geçirilmesi ve gelişmişliğin toplumun farklı kesimlerine yaygınlaştırılması amacıyla uygulanacak politikaların yer alması amaçlanmıştır. Ayrıca bu plan ile ülkemizin 2023 yılı hedefleri belirlenmiş ve hazırlık aşamasında dünya da hâkim sektörler göz önüne alınarak özel sektörlerin teşvik ve desteklenmesi amaçlanmıştır.

Planda öne çıkan hususlar şunlardır;

- Ekonomik istikrarın sağlanması ve istihdamın artırılması,
- Toplumunu oluşturan fertlerin örgütlü hale gelmesinin sağlanması ve kırsal alanda kalkınmanın sağlanması,
- Kırsal bölgelerde alt yapı hizmetlerinin sağlanması ve bu bölgelerde yaşanan insanların hayat kalitesinin artırılması,
- Kırsal bölgelerin doğal yapısının korunması ve bu hususta gerekli hukuki zeminin hazırlanması

On Birinci Kalkınma Planı

2019-2023 yılları arasında ortaya konan On Birinci Kalkınma Planı, ülkemizin uluslararası arenada konumunu yükseltmek, halkın refah seviyesini istenilen düzeye çıkarmak, eğitim alanında yapılacak yeniliklerle beşeri sermayenin milli teknoloji hamlesiyle, teknoloji ve yenilik kabiliyetinin artırılması, tüm alanlarda verimliliğin artırılarak milli teknoloji hamlesiyle uluslararası piyasalarda rekabet gücü yüksek değer üreten bir ekonomiye sahip olmak, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre konusunda gerekli adımların atılmasını sağlayarak şehirlerde ve kırsalda yaşayan yurttaşlarımızın yaşam kalitesini yükseltmek amaçlanmıştır. Ayrıca on birinci kalkınma planı Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi tarafından hazırlanan ilk plan olma özelliğini taşımaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Dünyada bölgesel gelişme ve bölgesel politika alanlarında gelişen ve değişen düzeni le birlikte hızlı değişimler meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak ta bölgelerin önemi kendini hissettirmektedir. Dünya devletlerinin birbirleriyle gelişen ve değişen düzende rekabet üstünlüğü sağlamak istemesi bölgelerin önem kazanmasına neden olmuştur. Devletlerin birbirleriyle rekabet üstünlüğü sağlamaya girmeleri aynı zamanda bölgelerde yer alan güçler arasında işbirliği ve eş güdüm yapma gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Cumhuriyetin ilanından planlı döneme geçinceye kadar Türkiye’de kalkınma çalışmaları genellikle sanayi alanında yapılmış ve uygulamaya konmuştur. Ancak 1963 yılından sonra planlı döneme geçilmiş ve 5’er yıllık kalkınma planları hazırlanarak uygulama konulmuştur. Türkiye’nin kalkınma konusuna yaklaşımı ve 1963-2007 yılları arasında uygulamaya konulan toplam on bir kalkınma planı değerlendirildiğinde;

Planlı kalkınma döneminin başlangıcından itibaren ortaya konan beş yıllık kalkınma planlarında geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı içerdiği anlaşılmaktadır. Planlı dönem içerisinde ortaya konan tüm planlarda ortak kavram, amaç ve araçlar olarak belirlenmiştir. Bu beş yıllık kalkınma planlarında ki asıl amaç olarak bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak ve dengeli bölgesel gelişmeyi sağlamak olduğu görülmektedir. Birinci beş yıllık kalkınma planında kırsal alanda yer alan yapıların dağınık ve küçük olmaları nedeniyle gelişmelerini olumsuz yönde etkilenmekte idi. Bunun içinde ilk defa **örnek köy** uygulaması yapılmıştır.

Üçüncü beş yıllık kalkınma planında köylerin dağınık yapısı nedeniyle merkezden getirilecek olan elektir, yol su gibi hizmetlerin zamanında yapılmaması ve yeterli kaynak kalmaması nedeniyle birbirine yakın olan köyler arasında bir tanesinin hizmet birimi olarak belirlenmesi ve buradan kurulan merkezi oluşturan tüm köylere hizmet ulaştırılmasını amaçlayan **merkez köy** yaklaşımı benimsenmiştir. Dördüncü beş yıllık kalkınma planında merkez köy niteliğindeki yerleşim alanları tespit edilmiş ve belirlenen merkezden tüm köylere hizmet ulaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak köylerin dağınık ve sayısının çok olması nedeniyle istenilen başarı sağlanamamıştır. Bu planda ayrıca merkez köy yaklaşımı yerini **köy kent** modeli almıştır.

Altınca beş yıllık kalkınma planında bölgesel kalkınma politikaların teori ve uygulamalarında ilk kez diğer ülke uygulamalarının örnek alınmaya başlanmıştır. Bölgesel kalkınma politikaları konusunda dönüşümün ilk belirtileri 1990’lı yıllarda görülmeye başlanmış, ancak yaşanan süreçte diğer ülke uygulamaları örnek alınmış ve bu konuda bir bilinç oluşmuştur. Ayrıca kırsaldan kentlere yaşanan göçleri düzenleyebilmek için göç eden insanları bölgeler içi göçe yönlendirilmiştir.

Yedince beş yıllık kalkınma planında Türkiye’de ilk defa “bölgesel planlama” ve “bölgesel gelişme” olguları yerine “sürdürülebilir kalkınma” anlayışı yer almıştır. Yeni bölgeselcilik yaklaşımının bir sonucu olarak ilk kez “bölge kaynaklarını göz önüne alan” bölgesel gelişme projeleri ortaya atılmaya başlanmıştır. Kalkınmada öncelikli yörelere öncelik verilerek bu alanlarda üretim ve istihdamı artıracak tarımsal sanayi sektörlerinin kurulması amaçlanmıştır. Sekizinci beş yıllık kalkınma planında bölgeselcilik yaklaşımı geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Kırsal alanda idari işleyiş istenilen düzeye getirilememiş ve bekleneni verememiştir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde istihdamın ve üretimin artırılarak kırsal alanda yaşayan insanların gelir düzeylerini artırması amaçlanmıştır.

Dokuzuncu kalkınma planında ülkemizin içinden bulunduğu AB üyelik süreçleri çerçevesinde istikrarlı bir şekilde büyüyen Türkiye’nin uluslararası rekabet gücüne sahip, adaletli gelir dağılımı sağlayan ve yapısal tüm düzenlemeleri gerçekleştirmiş bir kalkınma planlanmıştır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Kırsal Kalkınma Planı ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II hazırlanmıştır. Tüm bunların yanında kırsal alanda alt yapı sorunları gibi çözülmesine öncelik verilen husularda gerekli adımların atılması amaçlanmıştır. Onuncu ve on birinci kalkınma planları ile ülkemizin yaşam kalitesini artırarak milli teknoloji hamlesiyle sürdürülebilir yeni üretimler yapmak ve uluslararası alanda rekabet gücü yüksek ürün elde edilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç olarak; uygulanan yeni bölgesel politika anlayışı sayesinde planların uygulandığı bölgelerin sosyal ve beşeri kaynaklarının kullanılmasıyla hızlı bir şekilde ilerleme kaydedilmiştir. Halende uygulanan kalkınma politikaları sayesinde hızlı bir değişim ve dönüşüm sağlanmaktadır.

Kaynakça

- Bakırcı, M. (2014). *Avrupa Birliği yeni dönem kırsal kalkınma politikası, Türkiye'nin uyumu ve yaratacağı etkiler*. Türk Coğrafya Dergisi,0(47), 45-74. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tcd/issue/21234/227851>
- Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu A. (2016). *Kırsal kalkınma yaklaşımları ve politika değişimleri*, <http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2ek.pdf> (Erişim tarihi 12.09.2016).
- <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> adresinden 10.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> adresinden 11.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Kan, M., Kan, A., Nizam, D., Perkin, A. Y., Everest, B., & Taşcıoğlu, Y. (2020). *Dünyada ve türkiye'de kırsal kalkınma uygulamalarındaki mevcut durum ve gelecek*, Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi, 13-17.
- Keskin, H., Sungur, O. (2010). *Bölgesel politika ekseninde yaşanan dönüşüm: Türkiye'de kalkınma planlarında bölgesel politikaların değişimi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010(21), 271-293.
- Tolunay, A., Akyol, A. (2006). *Kalkınma ve kırsal kalkınma temel kavramlar ve tanımlar*, Türkiye Ormancılık Dergisi, 7(2), 116-127.
- Tüzünkan, D. (2015). *Türkiye'de uygulanan beş yıllık kalkınma planlarının istihdam politikaları açısından değerlendirilmesi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 90-117.
- Uzunkaya, S. (2020). *Türkiye ekonomisi'nde 1923-1977 yılları arasındaki sanayi ve kalkınma planlarının değerlendirilmesi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 14-30.
- Yenigül, S. B. (2017). *Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarına etkisi*, Planlama Dergisi, 27(1), 16-25.
- Yeşilbaş, M. (2011). *Kırsal kalkınma politikalarının gelişim çizgisi ve planlı dönemde kırsal kalkınma yaklaşımları*, Türk İdare Dergisi, 2010, Sayı: 470, 153-174.